

מדינת ישראל
הכנסת

פרוטוקול מס' 23/א

מישיבת ועדת הכספים שהתקיימה ביום ג',
י"ד בכסלו תשט"ז - 29.11.1955

ס.י.

בכחן:

היו"ר י. גורי
א. אריאב
א. בהיר
י. בוד
י. אפרתי
ס. חזני
ז. סוזייב
י. פרוד
ז. צור
י. ספיר
ס. קלמר

מוזמנים:

מר ד. הורניץ - נגיד בנק ישראל
ד"ר ג. קיסרון - היועץ המשפטי למשרד המשפטים

מר ש. בזק - מזכיר הוועדה

סדר-היום:

המשך הדיון בעליית אמצעי התשלום

הישיבה נפתחה בשעה 09.00.

היו"ר י. גורי: אני פותח את הישיבה.

כזכור לכם הפסקנו את הדיון עם סיום המחזור הראשון, בינתיים נמסרה לנו חוברת שניה הדנה באותן הבעיות. אחרי שחברי הוועדה עיינו בה יש להם בוודאי הערות או שאלות, אפשרות זו ניתנת להם, ולאחר מכן נשמע את תשובתו של נגיד הבנק. היום לא נוכל לסיים את הדיון, כי אי אפשר לסיים שלם בנוכחות שר האוצר.

י. בוד:

אתחיל בדבר פורמלי, אבל מאד חשוב. בסעיף 35(5) של חוק בנק ישראל מצאתי מלה "מיד" נתקלתי בבעיה זו כבר מזמן, נגיד הבנק הגיש את הדו"ח שלו בסוף סוף, על המצב שהיה בסוף פברואר, פירוש הדבר שהיה איחור של חודשיים. אבל זה לא היה האיחור היחיד. הוא הגיש אותו בזמן שאמצעי התשלום עלו כבר ל-18%. בעצם היה צורך להסיק מסקנות בסוף דצמבר או נובמבר, כאשר אמצעי התשלום עלו ב-15%. העובדה שבסוף יולי עלו אמצעי התשלום ב-17.3%, זה נותן מקום לחשש שכבר בסוף יולי עברנו את ה-15%. אני מניח כך. מכל מקום ברור שבסוף יולי עברנו כבר 17%, ובחודש אוגוסט הוציא הנגיד את הגליון הראשון של הניוליסין שלו, שדרך אגב הוא לתפארת הבנק ושל כל עובדיו, ואולי המסמך הכלכלי הראשון שפורסם ועומד על גובה בינלאומי.

ס.י.

אבל במקרה זה היתה חסרה ידיעה חשובה שהיה צורך
לפרסם אותה לכל הפחות באופן מקביל. עברו אוגוסט, ספטמבר וכמעט גם
אוקטובר וקיבלנו את הדו"ח הזה. זה איננו רק ענין פורמלי. כי בינתיים
קרו כמה דברים במדינה, האינפלציה הומטכה על-ידי שר האוצר.

בדו"ח של הנגיד יש שני סוגי המלצות. יש המלצות
שדורשות פעולה קונקרטית מטעם הממשלה. וישנם דברים שהנגיד דורש
שהממשלה תדאג להם. כאשר הוא אומר שיש קופתי באוצר, הוא ממליץ על דבר
שהאוצר יכול לעשות אותו בעצמו. כאשר הוא אומר חסכון - זה דבר שלממשלה
אין הכרעה ישירה בביצוע ההמלצה, אבל יש כאן שורה שלמה של המלצות מהסוג
הראשון, שהממשלה היתה יכולה - לו היתה רוצה - לשמור עליהן במישרין.
הממשלה לא שמעה המלצות אלו בתחילת אוגוסט או באמצע, אלא רק בסוף
אוקטובר. אני חושב שאיחור זה הוא רציני מאד. אני יכול להניח שאולי
היו גם קשיים טכניים בהגשת דו"ח מיד. אם היו קשיים טכניים בפעם
ראשונה, חובה על הנגיד להתגבר עליהם בפעם השנייה. אם הנגיד לא התגבר
עליהם בפעם השנייה, אשטח אם יבטיח שיעשו סידורים מספיקים להתגבר עליהם
בפעם השלישית.

אני רוצה להגיד שמסק כספית זה מסק שדורש סקירה
קפדנית מתמדת. תפקיד הנגיד הוא כמעט כמו משמרת צבאית בימי מלחמה.
לא די שהוא יספק לממשלה ולוועדה סקירה היסטורית, צריך שהוא יזהר
מאד ויצפה לכל מגמה ברגע שהיא מתגלית.

אם חברים איזה שהם יגידו שהנגיד לא סיהר להגיש את
הדו"ח כיון שהיתה לו תקווה שמשהו ישתנה, אז היתה כותב שלפי דעתך
במסך החודשיים הראשונים חלו תמורות לטובה, ואפילו הבעת אז תקווה
שזה סוף האינפלציה.

מר ד. הורביץ: אני יכול לציין כעת שבחודשים אלה ירדו אמצעי
התשלום. בחודש אוגוסט יש 15.5% במקום 17.3%.

י. בדר: מכל מקום ברור שאם משהו יגיד שהנגיד חיכה עם
הבשורה הזאת בכוונה, אני לא אמצא הרבה נימוקים
מסכנעים שזה לא כך, מחוץ לאיסון האיטי שלי למר הורביץ, וזה נימוק בלתי
מסכנע.

לכן אני חושב שהדבר הראשון שעלינו לדרוש מעתה
שהדו"חות שהנגיד ימסור לנו יימסרו מיד.

מר ד. הורביץ: אני רוצה להסביר את הדבר הזה, כי זו האספה כנדה.
לו בינוני היו עולים ב-15%, אז לולא הייתי מוסר
את זה בדו"ח זה היתה הפרת החוק. אבל בינוני עוד לא היו 15%. החוק
אומר שאני צריך בפעם ראשונה, ביולי זה הופיע בפעם ראשונה. אנחנו
מקבלים דו"חות שבועיים וחדשיים. הדו"חות השבועיים אינם מלאים,
ונזכחנו כמה פעמים שזה מטעה מאד ואנחנו איננו יכולים להסתמך עליהם.
יכולנו לעשות דו"ח שבועי, לזה כל הבנקים מתנגדים. אזלי פעם נגיע
לזה, אבל הסיטה שלי היא לא ללכת בדרך כזו. אני דן רק לפי דו"חות
חודשיים. אז הדו"ח שלי לטורף יולי אני מקבל אותו בסוף אוגוסט.
לפעמים זה 14.9%, ואחר כך זה 15.5%. זה קפץ פעם אחת מ-14 ל-18.
אני מקבל את הידיעה על עליית אמצעי התשלום חודש אחרי זה. בידי היתה
הידיעה על כך באופן בטוח ב-1.9. וגם אז זה דורש איזה בירור של סעיף
אחד שתמיד לא ברור, הענין של צ'יקים שעוד לא עברו את הסדיקה. זה
מצטבר בעשרות מיליונים, וזה יכול להיות ההבדל. באופן טכני זה לא
פשוט, כשאיננו יודע איננו יכול להגיש דו"ח.

השנה היתה הפרעה מקרית, הייתי מוכרח לנסוע
לאיסטמבול לוועידת קרן המטבע הבינלאומית. שבת מסתם בסוף ספטמבר,
ורק אז יכולתי לגשת לעיבוד הדו"ח. אמנם החוק אומר מיד, אבל הוא גם
אומר, לברר הסיבות של עליית אמצעי התשלום. מה שהמחוקק התכוון הוא
שאני אגיד מדוע עלו אמצעי התשלום ואתן המלצות. זה יותר חשוב מאשר
שזה יהיה שבועיים או ארבעה שבועות לפני זה, שהוא יהיה מלא כמו מצריך.

ועדת הכספים
29.11.1955

ס.י.

אני רוצה לדעת אם מיטהו יכול לברר את מקורות עליית אמצעי התשלום ולתת המלצות מה צריך לעשות בפחות מטסה שבועות, זה לא ייתכן. מיד - זה בזמן מתקבל על הדעת. הבידור של החשבונות עם האוצר והבנקים, כמה מיליונים כל אחד חייב - זה ענין מורכב מאד ועובדים בזה אנשים רבים. כלומר מיד, זה אומר מיד כאשר זה אפשרי מבחינה טכנית. אין לנו הנהלת פנקסים כזו שתוכל לברר את מקורות עליית אמצעי התשלום בשבוע ימים. אחר כך אני צריך לחכות להמלצות. אינני יכול לחשוב על ההמלצות כשאינני יודע מה הן העובדות.

לכן אני אומר שללא ועידת איסטמבול הייתי יכול לעשות זאת ב-15.10 במקום ב-15.11. שעה שבועות זה המינימום שבמינימום, ולא נוכל לתקן בזה הרבה גם בעתיד. מיד זאת אומרת, אם אין באמצע ועידת איסטמבול, שנים וחצי חודשים.

י. ברך: ההסבר הזה אינו מסכנע אותי, סמ"ד זה שנים וחצי חודשים.

מר ד. הורביץ: אני יכול להגיש דו"ח על חצי עמוד וזה לא ידרוש שעה שבועות.

י. ברך: יש דו"ח שבועי על המצב הפיננסי והפיקקלי של אנגליה, הוא בא שלושה ימים אחרי סוף השבוע. אני חושב שזה נקרא מיד.

מר ד. הורביץ: הלוואי ובעוד מאה וחמשים שנה מצבנו יהיה כל כך משוכלל כמו של אנגליה ואולי נוכל לעשות זאת.

י. ברך: עכשיו בנוגע להמלצות. ביתוח ההמלצות הוא כזה שיט המלצות מאד קונקרטיים, חסורות ונוקשות, ויש המלצות מאד גמישות בין שלוש עשרה ההמלצות של הנגיד. בנוגע להמלצות אינני חושב שיש איזו המלצה שהיא לא נכונה. ובוודאי גם הנגיד היה מסתפק בכך ששתיים עשרה מההמלצות שלו תתקבלנה במסעלה.

הנגיד דורש למסל סלקטיביות בתקציב הפיתוח, יש המלצה כזו, אז הוא דורש את זה באופן מאד כללי וגמיש. הנגיד אינו מציע באופן קונקרטי ליד תקציב הפיתוח, אחרי שנתקבל לא ב-31.3 אלא ב-1.4. אז נגיד הבנק לא לקח את תקציב הפיתוח ההוא ולא לקח את כל הדברים, אלא עמד על מולם עדיפויות, ואפילו מר אשכול יכול לקבל המלצה זו.

ומטהו על סכר. במקרה הריון שהיה כאן היה דיון על אשראי. אני מבין שאשראי במהותו הוא לא גורם דואינפלציוני, אלא להיפך. יש גם ביצוא גורם אינפלציוני, גם השקעה, גם כל פעולת הפיתוח. גורמים אלה הם גורמים אינפלציוניים רק פוטנציאליים. הם הופכים לגורמים אינפלציוניים אקטיביים אם הם פוגעים בשיווי המשקל. והמצב האיריאלי במדינה שהגורמים המסקיים, כל אחד מהם הוא אינפלציוני או אנטי אינפלציוני, כולם יחד יוצרים שיווי משקל. אז מבחינה זו באשראי, כמו בהשקעות, יש סוגים של השקעות יותר אינפלציוניות ופחות אינפלציוניות. השקעה אשר סחר תוסיף לנו מצרכים היא פחות אינפלציונית מאשר השקעה שבעוד עשר שנים תוסיף לנו מצרכים, אפילו אם במשך עשר שנים תוסיף לנו ההשקעה הסניה יותר מצרכים ויותר חסובים מאשר ההשקעה הראשונה שנוחנת מצרכים מיד.

אותו הדבר נקטר לאשראי. יש סוגי אשראי אשר מוסיפים יותר אינפלציה מאשר סוגים אחרים. ואני טוען - ומר הורביץ בוודאי יסכים אתי - שאותם סוגי אשראי שלפי מהותם גורמים מיד ובאופן בלתי אמצעי להעלאת אספקת מצרכים גורמים לאינפלציה פחות מאשר אותם סוגי אשראי אשר לגמרי אינם גורמים להעלאת כמות המצרכים או יגרמו רק אחרי זמן ארוך להעלאת כמות המצרכים.

מ.י.

אגיד זאת בצורה קצת פרדוכסלית: הסקעה אשר גורמת להעלאת תוצרת היטה פחות אינפלציונית בסלב של אינפלציה מאשר הסקעה שבגורמת לתוספת היטה בעוד עשר שנים. אני חושב שאסראי לייצור במצב הקיים זה גורם דזינפלציוני ולא אינפלציוני במצב הקיים. מוטב שיהיה יצור נוסף בארץ מאשר להוציא דולרים כדי להביא מצרכים, להגדיל את היבוא באופן קונבונקטורלי.

מסים הם גורם דזינפלציוני. בסבי מקורם: אם מסים מביאים לרזרבה עקורה, אז הם בוודאי אמצעי דזינפלציוני. אם הם חוזרים מיד לציבור ולמחזור בתוך תשלומי האוצר, הם אינם גורם דזינפלציוני, אז הם גורם נייטרלי. אם הם מגבילים את כוח הייצור, את ההון החוזר בייצור ומעבירים כספים להוצאות האוצר שהקטר שלהם עם הייצור הוא מאד רופף, אז הם גורם אינפלציוני. הם מונעים ייצור, כי אומד הפועל: למה לי לעשות עבודה נוספת, אינני רוצה לעבוד בקבלנות, פירוט הדבר שהוא לא רוצה לעבוד עבודה נוספת כיון שמסדר נוסף לוקח ממנו יותר מדי כספים, והוא מעדיף לשבת בבית.

לכן אני אומר: כאשר המסים גורמים לזה, זה לא רק לגבי פועלים. יש המון גורמי ייצור בארץ שאינם רוצים לעבוד קבלנות ועובדים לצורות עסקיות שמבטיחות רווחים, לא על יסוד מסקי אלא על יסוד מפקולטיבי, על יסוד ניצול הפרטים, על יסוד מסחר ברסיונות, על יסודות שונים, אז הם גורמים אינפלציוניים. במצב כזה מסים יכולים להיות גורם אינפלציוני ממדרגה ראשונה, אפילו אם אנחנו בעזוב את הבעיה הפסיכולוגיסטית, מה השפעת העלאת המחירים על האינפלציה, זה ענין יותר פסיכולוגי מאשר כלכלי.

הייתי יכול לעשות אנליזה דומה לגבי כל ההמלצות. ישנן המלצות שהאוצר יבצע אותן כי הן בלתי נוחות לציבור, הפוגעות בייצור, הפוגעות בפיתוח הספונטני של הארץ; ויש המלצות שהאוצר לא יתחשב בהן. מר הורביץ דרש מספר קופתי באוצר עוד בהמלצות הקודמות. הוא כתב: לא אוציא אלא מן הקופה. כך ביצעו המלצה זו. ויש מצוות ויש מצוות. אני אגיד שהאוצר מקיים המלצות של הנגיד באופן הפוך: הוא מאד זהיר במצוות קלות ומאד קל במצוות חמורות. כל מצווה שקלה לו וחמורה לציבור, הוא מקיים אותה; כל מצווה שהיא חמורה עליו ומקלה על הציבור, הוא אינו מקיים. ובמצב כזה - אני מצטער שאני צריך להגיד דברים חמורים - כל ההמלצות של הנגיד הן תוספת לספרות כלכלית של הארץ הזאת, תוספת שעומדת על דמה לא נמוכה, והמלחמה נגד האינפלציה תהיה חלק של המלחמה בעד שינוי המסדר. כי מסדר שאתה מהווה חלק בו, מר הורביץ, הוא מטיבו מסדר אינפלציוני. אתם עשיתם אינפלציה, אתם עושים אינפלציה ותמסטיכו בזה.

היג'ר י. גורני: אני רוצה לקדם בברכה את פרופ' אבא לרנר היושב עמנו מטעם האוצר.

מ. חזני: אני רוצה לשאול מספר שאלות:
(א) לפי הדו"ח הכספי החצי-שנתי של החשב, עד לסוף ספטמבר, היה הגרעון של האוצר 24 מיליון. לפי הדו"ח הזה גדל האסראי למססלה והגיע ל-34 מיליון בסוף יולי. ממה ההפרש הזה, שמספר חודשים לפני זה היה האסראי אחר, והגיע ל-34 מיליון, מה הסיבות לכך, לאיזה מטרות נוספות שימס האסראי הזה.

(ב) מה ההצעות הקונקרטיות של הנגיד להקטנת או הגבלת הדווחים האישיים של כל החוגים והשכבות בסדינה.

(ג) האם התקציב הנוסף שחבר הוועדה בדר הציע אותו קודם, האם הוא עשוי להקטין את האסראי של המססלה בבנק ישראל, ובכלל האם התקציב הנוסף הוא בהתאם להמלצות של הנגיד.

ס.י.

ועדת הכספים
29.11.1955

אני רוצה לשאול מה תהיה השפעת התקציב הנוסף
על גידול אמצעי התשלום. אני מדבר על התקציב של

ז. סרז'יב:

113 מיליון.

בקום המדינה ב-1948/49, אמצעי התשלום במדינה היוו
אחוז ניכר מההכנסה הלאומית, 60%-70%. אז לא עמדנו בתהליך אינפלציוני
גלוי, בכל אופן לא יותר מאשר היום. מה קרה במשק שכיום, כאשר אמצעי
התשלום מהווים פחות מ-30% מההכנסה הלאומית, המסק הזדעזע.

שאלה נוספת: האם יש השפעה בחלוקה הפנימית בין
מזומנים ופקדונות, בכל המערכת של אמצעי התשלום. אז אם היחס בין
פקדונות למזומנים, אם יש להם השפעה אינפלציונית, דזינפלציונית, האם
המצב הקיים במדינה בין סני הגודטים הוא פחות או יותר בסדר, האם יש
צורך לתקנו - באיזה כיוון ובאיזה אמצעים.

איך זה קרה שרק לפני שנה וחצי, כשסדר האוצר נאם
על תקציב הפיתוח של 1954, הוא פירט את מעמדת החובות הלוחצים על
האוצר, לולא זה לא היה לחץ והתקציב היה מתאזן, אז היה הכל בסדר. אז
הוא פירט שלוחצים עליו חובות של 90 מיליון, זו הלוואה לסוכנות, קרן
חליפין. היום מדברים על 150-160 מיליון. ברור שמאידך שהוא מקום
זה בא, ובאותו זמן התקציב הרגיל אצלנו התאזן. מה דעתו של הנגיד,
מה קרה כאן? והגידול בא אחרי שהבנינו לתקציב הכומים להקטנת הגרעון
הזה פעמיים.

והשאלה האחרונה שבדך דיבר עליה, למר הורביץ כנראה
יש דעה מאד ברורה בנקודה זו, והוא אינו מוכן לקבל את התיאוריה שבגידול
אמצעי התשלום המכוונים להגדלת הייצור ולא להוצאות המססלה לפיתוח
סבותן תוצאותיו אחרי הרבה שנים, לסיכון או לדברים כאלה, שזה יהיה
גורם לא אינפלציוני או לא כל כך לא אינפלציוני.

מר ד. הורביץ: תלוי מאין. אם אתה מדפיס כסף זה דבר אחר, ואם
אתה לוקח אותו מהמסק זה דבר אחר.

ז. סרז'יב: אתמול היה לנו ויכוח בכנסת, והזכרתי שיש לנו אותם
34 מיליון שבתקופה שאתה חוקר אותה בדו"ח, שהמססלה
גרסה לגידול זה של אמצעי התשלום, לו זה היה נכנס לייצור, תעשייה,
חקלאות, והמסק היה רואה סחורות תטורת זה - לא היה מקום לזעקתך.
אז אם יש לך דעה אחרת, רצייתי לשמוע אותה, ואני מצטרף לדעתו של בדר
שהמלצות שלך הן סצויינות. אני חושב שחברי ומפלגתי היו מיד חותמים
עליהן, אפילו אם יש שם כמה דברים שאינם מוצאים חן בעינינו, אבל לו
היית מעמיד את התנאי, תקבל את הכל כפי שכתוב כלסוננו או לא כלום,
אנחנו היינו חותמים על הכל. אני רק מצטרף לצערו של החבר שלי שיש
בם לי חפקות אם המססלה מוכנה ללכת בדרך זו.

ז. צור: בסי בוב הראסון שהיה לנו בדיון זה ריכזתי את
דברי בקטר לאסראי חקלאי. אני רוצה להוסיף שאלות
אחדות בעקבות הדו"ח.

הדו"ח הזה הוא חומר חשוב שמסתלב עכשיו יפה בדיונים
ההולכים ומתפתחים בקטר עם הסדיניות הכלכלית. הדברים הנובעים לדעתי
באופן הבולט ביותר מתוך הדו"ח, שהגודם העיקרי לעליית אמצעי התשלום
היה תקציב האוצר. יש כאן ניתוח אשר במידה מסויימת חותר את עצמו
ומעורר סימני שאלה. במקום מסויים צויין שב-1955 לא הועלו
המחירים. תוספת היוקר לא הועלתה ולא חלו בדרך כלל העלאות ניכרות.
במידה שהועלה הסכר הנוכחי מתוצאות טובות, יש להניח שעליה זו אוזנה
בדרך כלל על-ידי עליה בפריזון הייצור. כן לא הועלו בתקופה הנזכרת
סערי החליפין, לא נתייקרו המחירים של חומרי גלם המובאים וכו'.
אינני יודע איך דבר זה מתייטב עם כל הסברה נכונה של עובדות. אני
מסכים לכך שחלה עליה בביקוס באותה תקופה, אבל צריך לנתח מאין זה נבע,
מה המקור להגברת הביקוס.

מ"י

אילו נגזר הכנס היה מנתח את זה, ייתכן שהיה
מגיע לשת"רות בקשר למסקנות. אני חושב שזה לא היה לחץ מוגבר על
לחם או סמן או כמות של ירקות, זה היה לחץ מוגבר על מוצרי מותרות
או מותרות למחצה. והביקוש המוגבר הזה בא מסכנות מסויימות באוכלוסייה,
המקור הוא לא בסכנות הדלות ביותר באוכלוסייה, בידיהן לא הצטבר כוח
קניה מוגבר; לא בידי הפועל בחקלאות ולא בידי הסכיר או הפועל העצמאי;
לא בידי הפועל בתעסיה ולא בידי פועל בנין סגובד עטריט וכמה ימים בחודש.
עליית אמצעי התשלום באה מהצטברות רווחים ועודף אשר אפייקים של החסכון
שפתחו בפניהם לא מסכו אותם, ההון והאמצעים האלה לא הגיעו
להסקעות, כי סיכון עצמי יש להם, הם גם לא הסקיעו ולא מגלים
יוזמה בתעסיה, פונים בחלק לריבית או לעסקים ספריים אחרים, זהו גורם
מספיק לזעזוע המסק.

הינו"ר י. גורני:

במידה שאנחנו רואים סכנה בהזדמט אמצעי תשלום רבים
לטוק בטסח הצריכה, הרי חייבים לטאול מהו מספר
הצרכנים וכוסד הצריכה שלהם של אותו החוג סאתה מדבר עליי, כמה
הוא מקיף. הם אינם יכולים להזרים מיליונים רבים.

ז. צור:

תבחון את אותו היקף שהמסלה נאלצה נכנסה לפעולה
בענין זה שאנחנו הוספנו פה ענין המאזן. אפילו
ניקח את אותם המוצרים שהמסלה התערבה בהם. תסכימו אתי שטספר המספחות,
העובדים שמסתכרים פחות מ-200 לירות לחודש עובר את חצי מספר האוכלוסייה.
עסיתי ניתוח של רשימת היבוא, הגעתי לסכום של 40 מיליון דולר יבוא
במיטון מסלתי של דברים שמדינה באותו מצב כמו שלנו יכולה לוותר עליהם.
ויש לזה כוח קניה. זה שייך ללנו, כמה טכסטילים הביאו, וכל מיני
סוגים, ומוצרים טובים שקטורים עם מתכת, מוגמרים או חצי מוגמרים, ויש
לזה כוח קניה. אם יעלה שכר עבודה של אדם אשר מסתכר 160-170 לירות
לחודש, עם מספחה של 6-7 ילדים, הוא אולי יקנה עוד קצת ירקות, או יקנה
יותר סמן, הוא יקנה אפילו עוד זוג מכנסי חאקי. אינני יודע אם זה
גורם אינפלציוני, זה גורם לייצור של תעמוקה.

אם כן אני מפנה את תשומת הלב לדבר זה שמטבר אני
מסיק מסקנות.

דבר שני: נאמר כאן כאילו הגבלות האשראי מאייטות את
קצב הרחבת היצוא, אין לזה סמוכין במציאות. אחד כך נאמר שהיצדר גדל.
זאת אומרת שאין זה גורם, זה דבר שהוא באמת שנוי במחלוקת, וההוכחה של
העובדות אינה משכנעת. ביחס לחקלאות אין לי ספק בזה, ואם נצפה לדבר
זה לא נתקדם. אין למסק אפשרות לצמצם את הייצור. כשהוא מגיע לזה
זה שלב חמור ביותר.

(אחרי כן רשמה אד.)

אד.

ז. צור: (המשך)

האשראי לחקלאות אינו עומד במבחן המציאות. האשראי החקלאי צריך לממן את גידול הכתנה, למשל, עד לשלבי האחרונים של העיבוד. והוא הדין לגבי גידולים אחרים.

בסיכום יש מספר הצעות כמו אלו לגבי הגדלת הכנסות המשלה, המלאות בענין היצוא וכדומה. חבר-הכנסת סוזאייב אמר שהוא מסכים לכולן, אולם אני אינני יכול לומר כדבר הזה, בעיקר מפני שאין בסעיפים האלה בצירופם קונצפציה כלכלית אשר יש בה מאותם השינויים אשר בלעדיתה אין פתרון, ואני מתכוון לשינויים סירוקטורליים.

י. פרדר:

ראשית עלי לומר לחבר-הכנסת צור, שהסיכום הוא חשובה למצב אקטואלי; הוא איננו ניתוח או חשובה לכל השאלות הכלכליות. כן יש הוכחה ברורה לכך שחבר-הכנסת צור אינו אודק בדבריו, כי הרי היו כמה מפעלי חסכון, מפעלי בשחה הפרדסנות, הבנין ועוד - ואני מחייב אותם - והם הוכיחו כי קניה כוח קניה. ואם יש עודף קניה, הרי זו תופעה יותר רחבה ואני מתנגד לכל סימפליפיקציה של בעיות.

אני אסכים למסקנות אולם לא לאותו סעיף הדין בהגדלת הכנסות המדינה. כאן מדובר על מסיח ישירים, ואני בדקתי ומצאתי שבמצב אינפלציוני ברוב המדינות - ואני יכול לצטט כאן את שוודיה, ניו-זיילנד, אוסטרליה - היתה הורדה של מסיח ישירים. אין אנו יכולים להעלות הצעה כזו בשלב זה כי היא מנוגדת להמלצות האחרות.

בסיכום ישנן כמה הצעות לזמן ארוך, כמו אלו הנוגעות ליצוא, שבוודאי תהיה להן השפעה במרחק של זמן ולא השפעה מיידית. עלינו להיות מעוניינים למצוא אמצעים מידיים כדי לעכב את ההתפתחות שהיא לדעתי מטוכנת. אינני יכול גם לקבל את גישתו של חבר הכנסת בדר אשר אמר, כי אמנם הכל טוב ויפה אלא ששר האוצר אינו מוכן להסכים לכך. יש כמה עניינים שאפשר לבצעם תוך חדש - חדשיים - ועניינים מכריעים - ואני מוען שהם רובם תלויים בשולחן זה ובמשלה. שאלת השכר היא שאלה שיש לפתור בזמן הקרוב, והוא הדין לגבי איזון קופתי.

אני סבור שההמלצות האקטואליות והחשובות ביותר קשורות בתקציב הבא. אני ממיל ספק בצפטרות של הקנינת התקציב הרגיל, ועוד יותר - לגבי תקציב הפיתוח. ירכי הבטחון והעליה המוגברת - ואני מדבר על שנת 1956 - לא יוכלו להרשגת הקנינה בתקציב הפיתוח, והשאלה תהיה אם יהיה לנו אומץ-הלב ללכת בדרך זו. פה אמרו כולם שהם בעד ההמלצות, אולם לי נראה שהשאלה אינה רק פימורי עובדיה - ואני בעד קיצוצים בשחה זה - אלה השאלה המכרעת תהיה לגבי תקציב הפיתוח, מה אפשר יהיה לבצע ומה לא. לדעתי על-ידי הגזמות אנו יכולים לטכנ הרבה עניינים. ועדת הכספים צריכה לעשות נסדן להכין באופן משותף חכנית מינימלית בקשר לתקציב הבא, אשר לפיה תיבטן האפשרות של הגשמת חלק מההמלצות, אבל באופן בולט ואקטואלי.

אני מאיע לקשות נסיון בוועדת הכספים להגשיה חלק מההמלצות הללו בקשר עם התקציב הבא, כי נסיון זה לדעתי יכול לשמש חרומה חשובה.

י. ספיר:

אני שולל את הגישה שאריך תמיד לחפש אמצעים מידיים. יש פה ברקע כמה דבריה סירוקטורליים, אולם במהלך יותר רחב יש לדון ל כך מדוע אנו מתפתחים בקונסמילציה מסוימת, לא משום אקרי מקרי זה או אחר אלא בגלל דבריה יותר ישודיים.

י. ספיר:

נדמה לי שיש הבדל גדול בין הגדלת האטראי החקלאי במשך התקופה בהשוואה לגידול הייצור החקלאי לבין הגדלת האטראי התעשייתי בהשוואה לגידול הייצור בתעשייה; האטראי החקלאי היה ביחס יותר גדול לייצור מאשר בתעשייה. אם אינני טועה, המחירים של המוצרים התעשייתיים בשנה האחרונה עלו ביחס יותר קטן מאשר מחירי התוצרת החקלאית.

ד. הרוביץ: זה שאלה עובדתית ויש לבדוק אותה.

י. ספיר:

לא קבעתי עובדה אלא הצגתי שאלה. אני מציע לערוך בדיקה כי לתוצאותיה יכולות להיות מסקנות רציניות.

כך אני שואל ומציע לחקור, אם אין מחקר כזה, מה אמת בלגנדה השוררת כאן בדבר אלה היוצרים את כוח הקניה המוגבר. מיעוט האטראי מוזר למי שבא לקבל את האטראי - וצרכניה קטנים אינה באים לקבל אטראי לצרכי אריכה - העובדה שיש הרבה כסף בידי הצרכנים והמעבר מהצרכן לייצרן - זו היא שאלה שצריך לקבל עליה הסבר.

אשר לביקוש המוגבר - לאור העובדה שהשכר לא עלה, הייתי רוצה לדעת כמה מפרנסים נוספים וכמה אנשים עובדים כיום יותר בתעסוקה מלאה מאשר לכני שנתיים, כי פרמיה אלה יכולים לתת תשובה לכוח הקניה המוגבר שבידי האוכלוסייה.

המלצותיו של נגיד הבנק חשיבותן בכך שהן מהוות דבר שלם. הן מבוססות על רקע של קונצפציה מסוימת שאותה אני מוכרח לקבל ללא היסוס. בהמלצות אלו יש נמיה להגדלת הון חוזר לייצור אפילו על-חשבון האטח קצב הפיתוח לטווח ארוך, וזאת אני מקבל, כמובן לתקופת זמן. אולם רצוני לשאול את נגיד הבנק: כפי שהבינתי, הרי כל המלצותיו מהוות דבר שלם, ואם אגיד - בניגוד למה שנאמר כאן - מול מהערימה הזו שניה-שלושה צימוקים ואת השאר אל תקבל, הרי תהיה לכך השפעה הפוכה, האם לא אצדק בכך?

ד. הרוביץ: דובר על סדר של עדיפויות.

י. ספיר:

אם לא נקבל את מרבית ההצעות פחות או יותר באותו זמן, יהיה מרחק של זמן בין ההמלצה האחרונה והראשונה, הרי השפעת השימוש בהמלצה הראשונה תלך לאיבוד. ההצעה על צמצום המשך מדיניות האטראי מבוססת על קבלת רוב ההצעות האחרות המסתברות יחד לצמצום של צמאות האטראי. כוונת הממשלה והנמיות של המשק מנוגדות חלקית ניגוד למה שנאמר כאן - והצעה התקציב הנוסף בן 113 מיליון ל"י שאינה בא כדי לייצור עודף של 50 מיליון ל"י אלא כדי לזרוק לשיק מיליוני לירות נוספים מוכיחה זאת. אם לא תתקבלנה ההמלצות ותבוצע המדיניות של הגדלת היקף המחזור והצורך בצמצום תשלום נוספים כדי להתאימה לגב יותר גבוה, ובאותו זמן יבוצע נגיד הבנק וידרש לקיים את האטראי הקודם, הרי התוצאה תהיה מתקן כזה באטראי שיצטרך להשפיע על הייצור. הגדלת כוח הקניה ואמצעי החלטה בד בבד עם הקימת האטראי רק יגבירו את האינפלציה. מה יאמר נגיד הבנק ביחס לאטראי אם המלצותיו האחרות לא תתקבלנה?

א. בקר:

מתוך החשבת הסקר רצוני לציין את החסר בו בסקר נאמר " במידה שקיימת לחץ פוטנציאלי על רמת המחירים, הרי הוא נובע מהגברת הביקוש". לאחר מכן מדובר על התפוקה הלאומית, גידול האוכלוסייה לעומת גידול הייצור. אפשר לומר באופן שטחי שכך וכך גדלה הצריכה ועלתה רמת הביקוש, אולם הדברים יהיו שחיתים כל עוד לא ייערך סקר פרמננטי מתמיד. אנו ארץ של עליה, ותושבי המעברות עד שהם מגיעים להתאקלמות כלכלית הם צורכים צרכים אלמנטריים המוכרחים להגביר את הצריכה. אני הייתי מבקש שבסקר שייערך

א. בקר:

לגבי העתיד תהיה הבחנה בין ביקוש אלמנטרי הכרחי לשם קליטה כלכלית, שהוא נמצא במסגרת אלמנטרית של רמת-חיים למנטרית, לבין ביקוש מוגדל הבא להשלוח את רמת-החיים.

להלן נאמר בדו"ח: "... לעומת הביקוש המוגבר הועמדו שחורות וסירותיה מייצור מקומי ומייבוא, בהיקף שהספיק להבטיח את יציבותה היחסית של רמת המחירים". לי נראה שפרק זה לקוי בחסר. פרק היבוא אריך לענין אותנו משתי בחינות: האחת - מבחינת פיצולו והתייקרותו של היבוא, ואין הדו"ח דן בדרכים העלולות להשפיע על הוזלתו של היבוא; והשניה - היבוא מענין אותנו מבחינת המטרות, יש יבוא הכרחי ומוצדק אבל יש יבוא הבא לחבל ביכולת הכלכלית שלנו, ועל כך לא נאמר דבר.

הדו"ח מדבר על הסכנה הכרוכה בהעלאת רמת ההכנסות האישיות. במידה והדבר נוגע לשכירים, יכולה להיות פניה להסתדרות; אולם כאשר מדבריה על אי-השלאת ההכנסות האישיות של כל החוגים - הייתי רוצה לדעת כיצד חושבני להגשים זאת לגבי החוגים הקשורים במחירים, תיווך וכדומה. האם אפשר להסתפק באיון עובדה שלילית, או שיש בידי נגיד הבנק האצות קונקרטיים להגבלות ההכנסות של החוגים הללו?

בפרק על עידוד היצור יש משפט "מתן תמיכות במידה והתנאים מאדיקים זאת" - האם הכוונה היא לסובסידיות?

כז.

ד. הורוביץ:

א. בהיר: הגדלת אמצעי החסות מסתכמת, לפי הדו"ח, ב- 61.9 מיליון ל"י. מסכום זה מפחיתים 13.8 מיליון ל"י על-חשבון גידול הפקדונות לזמן קצר, חסכוניות ב"בנק הדאר ותכנית "חסכון לבניה", ונשארים איפוא 48,1 מיליון ל"י. לאחר מכן בא מעיף "גורמים נוספים לעליה (כולל חשבונות במעבר בין הבנקים)" המסתכמת ב- 13 מיליון ל"י. האם טעיף כזה היה בדו"ח הקודם?

ד. הורוביץ: בדו"ח הקודם לא היה פירוט כזה. אנו מתעמקים בנושא זה יותר בזמן האחרון.

א. בהיר: מסתבר איפוא ש-48 מיליון עברו לציבור דרך המשלה ודרך גורמים אחרים, אולם אינני יודע מה הם אותם 13 מיליון הנוחרים.

ד. הורוביץ: הרחבת האשראי הבלתי ליגלי.

אתחיל את דברי התשובה שלי בשתי הערות פרוצידורליות. אני לא אלק תמיד לפי סדר הנואמיה, אלא לפי בעיות ואחבר כמה נואמים יחד. אין אני במוח שאוכל לסיים היום, ואבקש את רשות הוועדה להשליח את דברי בישיבה אחרת.

מלה אחת של הקדמה: אני מזהיר את הוועדה מפני מה שנקרא "שאננות", כיוון שהדברים הם די ראויים. אנו יכולים למצוא הסברים וכל מיני תירוצים שהמאב אינו גרוע, שהמאזן המסחרי הוא רע מפני שהכינונו מלאי - וזה נכון, אבל לא היקר, וכל מיני נחמת אחרות - זה מאד לא בריא. אני חושב שבדו"ח השתדלנו להיות אובייקטיביים, הלכנו אחר השובדות ובלי מגמות למפרע. אני חושש שלחברי הוועדה יש נטייה אחרת,

ט.ד.

במשך שלושים שנה שלטון המנדט עסקנו בכלכלה ופולוגטית. עלינו היה להסביר למגבילים שהכל כשורה, שמצב הקליטה טוב ושלארצנו יש אפשרויות בלתי מוגבלות, והדבריי היו נחוצים. אינני בטוח שכמעטו בכך את המגבילים, הולא הצלחנו לשכנע את עמחנו עד למידה של סיכון. אנו מסשיכים היום בכלכלה ופולוגטית בעוד שעלינו לדעת את הדברים כהווייתם. מעבור עתה לדבריי שהסמיע חבר-הכנסת מר בנוגע להתפתחות המצעי התשלום, והיות המשיך במקורה זו חבר-הכנסת מר זמייב.

חבר-הכנסת מר מניח שבשנת 1951 היה מצב נורמלי, ב-1952 היתה הפרעה ונחמד-כך היתה שוב נורמליזציה. מני חולק על כך; ב-1951 לא היה מצב נורמלי והיתה זו פירצה אינפלציונית עצומה אשר התבטאה בתור, קיצוב, שוק שחור ומחירים. מני חושב שהיתה לכך הצדקה, כי מלחמה אי-אפשר לנהל בלי אינפלציה. בשנת 1952 קיצצנו כוח קניה מיותר שלא היתה לו כל תמורה במצרכים, וידוע שכך עושים ומורמה כאשר נוצרת פירצה אינפלציונית גדולה. זאת עשינו ותו לא. וכאן מני חייב לומר כמה דברים בענין היחס שבין המצעי התשלום וההכנסה הלאומית.

יחס כזה אינו קיים, כי הועל כמין מירוד מחזור של מטבע שאיש אינו יכול לדעתו. אם תראו את הסטטיסטיקה תיווכחו לדעת, שיהס זה נע בין 20% ל-60%. חבר-הכנסת מר זמייב דיבר על יחס המצעי התשלום להכנסה הלאומית בשנת 1948. נניח שהדברים נכונים, אולם איפה אפשר למצוא זאת? יחס זה, שהיה בשנת 1939 יותר גולט מאשר ב-1948, היה הגבוה ביותר בעולם, כי הגענו אז לכך שמצעי התשלום היו 90% מההכנסה הלאומית. היחס הגבוה ביותר קיים בשוויץ - 60%, ומסביר מיד במה דמינו אז לשוויץ.

לאמצעי התשלום תחת שלטון המנדט לא היה קשר עם המחזור הפנימי של המשק. אם היה אז הימפורט של הון, הוא התבטא בכך שהכסף הועבר ללונדון והפך לשטרלינגים שהיו סוקפאיים. שוויץ בעשתה מקלט להון בעולם ונוצרו שם פקדונות של יבוא הון, אשר הם מופיעים כממצעי תשלום אלא שאין להם שייכות למחזור. אותו מצב היה מצלנו. נוצרו אמצעי תשלום שהיו סוקפאיים באנגליה, שלא היה להם קשר או שייכות למשק הישראלי, אלא הם היוו רזרבות אשר בעת שחרורם הצילו את המדינה. להשוואה זו אין איפוא שייכות למציאות ואין לה יסוד.

א. בקר: מהו היחס המקובל בעולם?

ד. הרוביץ: אין כדבר הזה, כי יחס זה נע בין 20% - 60%.

את שנת 1951 אפשר לסדרד במורד התור לפני החנויות, בקיצוב. חוסר שיווי המשקל היה מייבי לשנה זו, והוא גם הקריטריון. אם אהה עושה השוואה בין המצעי התשלום להכנסה הלאומית ואומר שב-1952 היה מצב בלתי נורמלי, הרי מני יכול רק להשיב לך ששנת 1952 היתה השנה הטובה ביותר לכלכלה הישראלית.

היתה גם שאלה נחרת על היחס בתוך המצעי התשלום בין פקדונות עו"ש לבין מטבע במחזור ומה עדיף. זוהי שאלה השנויה במחלוקת. דעה אחת אומרת שמוטב כי יהיו מוזמנים בידי המיבור מאשר פקדונות, למטבע במחזור יש שתי תכונות: חלק גדול של האנשים הפרימיטיביים אינח משתמשים בו (בתקופת אינפלציה זה דבר חיוני כי זוהי סטריליזציה של הכסף), וממצעי תשלום חלה - מטבע במחזור - אינח יכולים להתרבות, בעוד שללירה במנקיה יש סגולה כזו כי היא יוצרת אשראי. הדבר תלוי בהנחים אינפלציונים או דפלציוניים, ואין כמין מבחן אובייקטיבי בין טוב לדע. קשה לקבוע מספרות בנדון, ולמעשה בקבע הדבר לפי מנהגי התשלום של האנשים.

אני עובר עתה לשאלת האשראי היקפו של האשראי הבנקאי כיום הוא כ- 350 מיליון ל"י. כ-70% מסכו ניתן על-ידי מספר בנקים ואגודות שיתופיות, אשר הרבית שהם מקבלים אינה עולה על 10%, כולל עמלה. חלק מהאשראי הזה - הוא האשראי מפקדונות הממשלה - ניתן אף ברבית של 6% - 7%. גם האשראי הניתן על-ידי שני הבנקים והאגודות - ובמיוחד האשראי לחקלאות - ניתן בחלקו ברבית של 10% - 9%. לפיכך אין להניח שיותר מ-10-15% מכלל האשראי הבנקאי ניתן ברבית הגבוהה מן הרבית החוקית. אמנם קיים גם שוק לאשראי מחוץ למערכת הבנקים, אשר הרבית בו גבוהה מהרבית החוקית, ומגיעה ל-20% ויותר. אין להניח, כי סמדי האשראי בשוק זה הם גדולים בהשוואה עם היקפו הכללי של האשראי הבנקאי המגיע, כאמור, ל- 350 מיליון ל"י.

קיום שוק "שחור" לאשראי הינו תופעה-לנוואי להגבלת היקף האשראי הבנקאי, במסגרת המדיניות הממשלתית למניעת האינפלציה. מלחמה בשוק זה על-ידי הרחבת נפח האשראי שכרה יוצג בהפסדה, שכן הרחבה גדולה של האשראי עלולה להחמיר במידה טרובה את הסכנה האינפלציונית ולערער את היציבות הכלכלית, שאנו מבטיחים להגן עליה. מדרבה, חיזוק היציבות והאמון בערך המטבע יהיה גורם חשוב לירידת שער הרבית החפשי.

ועתה לענין האשראי לחקלאות. כמה וכמה אמצעים נבקשו להרחבת האשראי לחקלאות. ראשית, ניתנו הוראות לבנקים להשקיע לפחות 22% מהאשראי הניתן על-ידם בהלוואות לחקלאות; שנית, בנק ישראל החל לעשות נכיון משנה, שמחציתו מיועדת לחקלאות ומחציתו לתעשיות יצוא; שלישית, בנק ישראל לחקלאות הגדיל במידה ניכרת את האשראי להון חוזר לחקלאות ממאצעים שהועמדו לרשותו על-ידי הממשלה. כתוצאה מכל הגורמים הללו עלה האשראי לחקלאות מ- 59 מיליון ל"י בסוף יוני 1954 ל- 91 מיליון ל"י בסוף יוני 1956. עליה של 32 מיליון, שהם 54%. חישוב זה כולל את האשראי שניתן מפקדונות הממשלה ועל-ידי הבנק לחקלאות. אם נביא בחשבון רק את האשראי שניתן מאמצעי הבנקים יתברר, כי האשראי לחקלאות עלה בתקופה שבית מ- 26 מיליון ל"י ל- 42 מיליון - עליה של 16 מיליון ל"י, שהם 60%. עבורן זה גדל חלקו של האשראי לחקלאות, כולל אשראי פקדונות הממשלה, בסך כל האשראי מ- 26% ביוני אשתקד ל- 31% ביוני ש.ז. ובגלי פקדונות הממשלה - מ- 16,5% ל- 21%.

אמנם אין ספק שעדיין קיימת מידה מסוימת של מצוקה באשראי לחקלאות. מצוקה זו נובעת בחלקה משימוש בהלוואות לזמן קצר להשקעות, כפי שנתברר מנירוח מאזניהם של המשקיעים. בנק ישראל וכן משרד החקלאות מכררים עתה את הדרכים לפתרון הבעיה הזאת.

במסגרת המאמצים הנעשים על-ידי בנק ישראל והממשלה להכוונה איכותית של האשראי, הוגדל גם חלקו של האשראי לתעשייה. הוא עלה מ- 21% בסוף יוני אשתקד ל- 26% בסוף יוני ש.ז. אין ספק שהגדלת חלקו של האשראי שניתן לענפי הייצור הינווה אחד הגורמים להרחבה הגדולה יותר של הייצור התעשייתי והחקלאי לעומת השירותים. הממשלה ובנק ישראל ימשיכו לשקוד על הטמנת של הצולת חלקים של האשראי לענפים היצרניים, אולם דבר זה חייב להיעשות ללא הרחבה יתרה של האשראי, אלא ככל המפשר במסגרת היקף האשראי הנוכחי.

אנו נשמע את המסך התשובות בשבוע הבא.

הינר י. גורני:

הישיבה בעולה.